

Nr 3

Utlåtande i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. jordförvärvslagen.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 143 i första kammaren av herrar *Sundelin* och *Boman* samt nr 177 i andra kammaren av herrar *Antby* och *Johnsson* i Kastanjegården.

I motionerna, som är likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte besluta att 1955 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag) upphäves från den 1 juli 1957».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

1955 års jordförvärvslag m. m.

Lagen den 3 juni 1955 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag), vilken gäller från den 1 juli 1955, antogs av 1955 års riksdag efter en den 25 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 165. Lagen ersätter dels lagen den 17 juni 1948 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet och dels lagen den 30 juni 1947 om kronans förköpsrätt (förköpslagen).

1955 års lag bygger i väsentliga delar på samma principer som 1948 års lag. Jordbruks- och skogsfastigheter må sålunda ej genom köp, byte eller gåva förvärvas utan tillstånd av lantbruksnämnd. Från denna huvudregel stadgas dock åtskilliga undantag i nära anslutning till vad som gällde enligt 1948 års lag. De grunder, efter vilka lantbruksnämndernas tillståndsprövning skall ske, överensstämmer likaledes i stora delar med motsvarande tidigare gällande regler. Sålunda syftar lagen till att hindra bl. a. speulationsköp och vissa slag av kapitalplaceringsköp. Den tidigare gällande inskränkningen i förvärvsrätten för den, som redan äger jordbruksfastighet, har dock utbytt mot vissa regler till förebyggande av att ändamålsenliga brukningsenheter sammanföres i en hand eller att sådan endast uppdelas på olika händer.

I enlighet med grunderna för 1947 års förköpslag innehåller den nu gällande jordförvärvslagen också bestämmelser, vilka syftar till att underlätta bildandet av bärkraftiga brukningsenheter. Förvärvstillstånd må i enlighet härmed vägras om fastigheten i fråga finnes böra tagas i anspråk för dylikt ändamål. Om tillstånd till köp i sådant fall vägras, äger säljaren i

regel påfordra, att kronan löser fastigheten till det av köparen utfästa priset.

Beträffande fång, som förutsätter avstyckning, innehåller lagen särskilda regler i förenklande syfte. Lantbruksnämnd äger även att med förvärvstillstånd förknippa villkor att fångt leder till avstyckning eller sammanläggning.

Jordförvärvslagen gäller till och med den 30 juni 1962.

Den förut nämnda propositionen, nr 165, jämte åtskilliga i anledning därav väckta motioner behandlades av utskottet i dess utlåtande nr 24: 1955. Utskottets majoritet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å samtliga väckta motioner, antaga de genom propositionen framlagda lagförslagen.

Vid 1956 års riksdag yrkades i motionerna I: 358 och II: 284 om bl. a. upphävande av jordförvärvslagen från den 1 juli 1956. I utlåtande nr 6 hemställde utskottets majoritet, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, vilket blev riksdagens beslut.

Vad beträffar det närmare innehållet i den nu ifrågavarande lagstiftningen ävensom i fråga om skäl och överväganden i propositionen och inom utskottet torde utskottet få hänvisa till propositionen och nyssberörda utskottsutlåtanden.

Utskottet

Som framhållits i utskottets utlåtande i samband med behandlingen av 1955 års jordförvärvslag är det ett utmärkande drag för jordbruket i Sverige, att äganderätten till jorden i största utsträckning kunnat bevaras i händerna på dem som själva ägnar sig åt jordbruket. Någon meningsskiljaktighet torde icke råda om att det svenska jordbruket allt framgent bör bibehålla karaktären av bondejordbruk. Enligt 1947 års riksdagsbeslut skall jordbrukspolitiken även verka för likställighet i inkomsthänseende mellan jordbrukare och andra jämförliga befolkningsgrupper. Dessa målsättningar bestämmer behovet och utformningen av lagstiftning på området. Jordbruksjordens bibehållande i den jordbrukande befolkningens hand utgör ett samhällsintresse av den betydande styrka, att det måste anses mer än uppväga de olägenheter, som otvivelaktigt följer av jordförvärvslagets inskränkningar i den enskilde medborgarens rätt att förvärva fast egendom.

Under de konjunkturförhållanden, som rätt under senare år, har förfunnits en icke obetydlig benägenhet hos icke jordbrukare för sådana spekulations- eller kapitalplaceringsköp som avses med förvärvslagstiftningen. Det blev också under förarbetena till 1955 års lag klarlagt, att den tidigare lagstiftningen varit av stor betydelse, då det gällt att bevara jorden i den jordbrukande befolkningens ägo.

Så mycket mindre bör jordförvärvslagen inge betänkligheter som ovillkorligt förbud föreligger endast mot sådana fång — spekulations- och lik-

nande förvärv — beträffande vilka enighet i stort sett råder att de är olämpliga. I övrigt avses ej med lagen att omöjliggöra att icke jordbrukare förvärvar jordbruksfastighet. Såsom från olika håll påpekats kan sådana förvärv i många fall vara till stort gagn för jordbruksnäringen. Med de i jordförvärvslagen angivna riktlinjerna för tillståndsgivningen kan berättigade önskemål i detta avseende tillgodoses. Om således lagen icke syftar till att under alla förhållanden omöjliggöra förvärv av jordbruksfastighet från deras sida, som icke själva ämnar ägna sig åt jordbruket, är avsikten än mindre att förhindra att en person från ett annat yrke övergår till att bli jordbrukare. I sådant fall föreligger icke andra villkor för förvärv av jordbruksfastighet än för den som redan är lantbrukare till yrket.

Mot jordförvärvslagen och dess föregångare har anmärkts att de genom begränsning av antalet köpare hållit försäljningspriserna å jordbruksfastigheter nere. Det är emellertid obestridligt att dessa priser i allmänhet stigit väsentligt mera än som i och för sig betingats av penningvärdeförsämringen. Farhågorna att den jordägande befolkningen skulle gå miste om sitt spar-kapital genom för låga försäljningspriser har alltså visat sig sakna fog. Att lagstiftningen likväl haft en måttligt dämpande inverkan på priserna får anses blott ha varit en fördel, särskilt med tanke på vikten av att den unga jordbrukargenerationen kan förvärva jordbruk för rimliga kostnader.

För att jordbrukets produktionsförhållanden skall kunna anpassas efter den tekniska utvecklingen — bl. a. till maskindriftens fördelar -- måste brukningsenheterna erhålla tillräcklig storlek och en gynnsam utformning i arronderingshänseende. De i jordförvärvslagen ingående reglerna om kronans förköpsrätt var härvidlag avsedda att ge myndigheterna möjlighet att påverka den yttre rationaliseringen i ändamålsenlig riktning. Även om 1947 års förköpslag och motsvarande bestämmelser i 1955 års jordförvärvslag endast i ett mindre antal fall kommit till direkt tillämpning, måste det anses erforderligt, att det allmänna har ett medel i sin hand att leda utvecklingen på rationaliseringsområdet och tillförsäkra den ett planmässigt förlopp. Om förvärvskontroll saknas, kommer den för rationaliseringsändamål tillgängliga marken i allmänhet att tillfalla den som kan erlagga det högsta priset, vilket ingalunda alltid medför att tillskottsmarken tillföres den fastighet, som är i största behov av komplettering.

Enligt utskottets mening föreligger således även i fortsättningen behov av en lagstiftning med samma syfte som 1955 års jordförvärvslag.

I övrigt torde utskottet få hänvisa till sina utlåtanden i frågan vid 1955 och 1956 års riksdagar.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motioner I: 143 och II: 177 icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 13 februari 1957

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Lindahl, Grym*, Axel Jansson, Hermansson, Göran Karlsson, Georg Carlsson och Ebbe Ohlsson; samt

från andra kammaren: herrar Levin, Åhman*, Eriksson i Sandby, Johnsson i Kastanjegården, fru Torbrink, herrar Hansson, Andersson i Ryggestad och Stiernstedt*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Osvald, Ebbe Ohlsson, Åhman, Johnsson* i Kastanjegården och *Stiernstedt*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Som uttalades i utskottets utlåtande vid behandlingen av 1955 års proposition med förslag till jordförvärvslag är det enligt svensk rättsuppfattning principiellt otillfredsställande, att den enskilde medborgarens rätt att förvärva visst slags egendom inskränkes. Det har visserligen hävdats att jordbrukens bibehållande i bondebefolkningens hand skulle utgöra ett samhällsintresse av så betydande styrka, att principiella betänkligheter mot hinder i den enskildes rätt att förvärva jordbruks- och skogsfastigheter måste vika. Emellertid utgör lagen en spärr för förvärv av jordbruksfastighet från icke-jordbrukares sida även i många sådana fall, då dessa personers innehav av fastigheten skulle innebära en fördel för jordbruksnäringen. Jordförvärvslagstiftningen försvårar härigenom att initiativ och kapital tillföres jordbruket från personer, som handlar av intresse för näringen. Över huvud taget erfordras ett betydande antal arrendejordbruk för att tillgodose behovet för personer utan kapital, vilka med jordbruk som förvärvskälla vill arbeta sig fram till att bli självägande.

I den mån andra icke-jordbrukare visar benägenhet att placera medel i jordbruks- och skogsfastigheter är anledningen härtill merendels att söka i misstro mot statsmakternas förmåga att bevara ett fast penningvärde. Ansträngningarna bör därför i främsta rummet inriktas på att åstadkomma ett läge av ekonomisk stabilitet. Under ett sådant tillstånd föreligger icke något behov av att inskränka rätten till fritt förvärv av jordbruksfastigheter.

Under tider med inflationsartade konjunkturförhållanden, då kapitalflykt till sakvärden och därmed även jord förekommer, torde köp av spekulations- och kapitalplaceringskaraktär främst avse fastigheter med skog. Särskilt gäller detta de kortsiktiga spekulationsköpen, som ofta leder till överavverkning och därför självfallet måste betraktas såsom icke önskvärda. Osunda spekulationsköp av skogsfastigheter kan dock med större fördel än medelst en ingripande tvångslagstiftning förebyggas med tillämpning av redan förefintliga bestämmelser i skogsvårdslagen om vad skogsvårdsstyrel-

serna har att iakttaga vid avverkning av icke utvecklingsbar skog samt genom införande av förbud mot avverkning å nyförvärvade fastigheter under lämplig tidrymd.

Anmärkas må även att, såsom motionärerna framhållit, jordförvärvslagen icke utgör något verkligt effektivt hinder för den köpare, som finner det förenligt med sina intressen att med anlitande av mindre nogräknade metoder förvärva en jordbruksfastighet i rent spekulationssyfte.

Därtill kommer att jordförvärvslagen uppehåller ett konstlat prisläge genom begränsning av det möjliga antalet köpare, vilket är ägnat att beröva den äldre jordbrukargenerationen en del av det i fastigheten nedlagda kapitalet.

Vad angår bestämmelserna om kronans förköpsrätt, visar erfarenheterna att deras värde för rationaliseringen är mycket begränsad och praktiskt taget saknar betydelse för en förbättring av det svenska jordbrukets struktur. Helt oberoende av ingripande från statliga organ är nämligen en naturlig strukturomvandling i önskad riktning i full gång. Vid sidan härav är det tillräckligt att det allmänna — utan att tillgripa en onödig förköpslagstiftning — övar inflytande på raitonaliseringsarbetet genom rådgivning och ekonomiskt stöd.

På grund av det anförda anser utskottet, att jordförvärvslagen i enlighet med motionärernas förslag bör upphävas.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 143 och II: 177 måtte antaga följande

Förslag

till

Lag

om upphävande av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag)

Härigenom förordnas, att lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag) skall upphöra att gälla med utgången av juni månad 1957.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1957.